

УДК 349.2

DOI <https://doi.org/10.32837/chern.v0i1.45>**М. О. Суханов***асистент кафедри інтелектуальної власності, інформаційного та корпоративного права
Львівського національного університету імені Івана Франка
orcid.org/0000-0002-2562-6945*

ПРАВО НА УЧАСТЬ В УПРАВЛІННІ ТОВАРИСТВОМ З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ

У статті досліджено сутність та зміст права на участь в управлінні товариством з обмеженою відповідальністю. Розглянуто думки сучасних науковців щодо сутності управління організацією (товариством). Проаналізовано різноманітні погляди сучасних науковців щодо змісту права на участь в управлінні товариством з обмеженою відповідальністю та висловлено певні зауваження щодо віднесення певних складників до змісту досліджуваного права.

Охарактеризовано право участі у загальних зборах учасників товариства з обмеженою відповідальністю та визначено, що до змісту цього права можна відносити можливість брати участь у дискусії, ставити питання членам інших органів товариства та подавати заяви відповідно до порядку зборів. Зроблено висновок, що право участі учасника ТОВ у загальних зборах залежить від його обізнаності щодо часу їх проведення.

Підтримано думки науковців, що право голосу є правом учасника товариства з обмеженою відповідальністю, яке надає можливість участі в прийнятті рішень та в такий спосіб забезпечує йому вплив на формування рішень (волевиявлень) товариства. Звернуто увагу на відмінності реалізації права голосу учасника товариства з обмеженою відповідальністю від реалізації цього права акціонерами під час участі в управлінні акціонерним товариством. Охарактеризовано випадки, коли право голосу учасника товариства може бути обмежено.

Підтримуються думки науковців, які вважають, що до змісту права на участь в управлінні товариством з обмеженою відповідальністю також належить право учасника бути обраним до органів управління товариством. Визначено особливості права участі в управлінні щодо «компанії однієї особи».

На основі аналізу сутності та складників права на участь в управлінні товариством з обмеженою відповідальністю надане власне визначення поняття цього права.

Ключові слова: учасник товариства з обмеженою відповідальністю, форми управління товариством, участь в управлінні, право участі у загальних зборах, право голосу учасника товариства.

Sukhanov M. O. THE RIGHT TO PARTICIPATE IN THE MANAGEMENT OF A LIMITED LIABILITY COMPANY

The article examines the essence and content of the right to participate in the management of a limited liability company. The opinions of modern scientists on the essence of management of the organization (company) are considered. The various views of modern scholars on the content of the right to participate in the management of a limited liability company are analyzed and certain remarks are made on the attribution of certain components to the content of the studied law.

The right to participate in the general meeting of participants of a limited liability company is described and it is determined that the content of this right can include the opportunity to participate in discussions, ask questions to members of other bodies of the company and submit applications under the meeting. It is concluded that the right of a participant to participate in the general meeting depends on his awareness of the time of their holding.

The opinion of scholars that the right to vote is the right of a member of a limited liability company, which provides an opportunity to participate in decision-making and thus provides him with influence on the formation of decisions (expressions of will) of the company is supported. Attention is drawn to the differences between the exercise of the right to vote of a member of a limited liability company from the exercise of this right by shareholders during participation in the management of a joint stock company. The cases when the voting right of a member of the company may be limited are described.

The opinions of scholars who state that the content of the right to participate in the management of a limited liability company also includes the right of a participant to be elected to the governing bodies of the company are supported. The peculiarities of the right to participate in the management of the "company of one person" are determined.

Based on the analysis of the essence and components of the right to participate in the management of a limited liability company given its own definition of the concept of this right.

Key words: participant of a limited liability company, forms of management of the company, participation in management, the right to participate in the general meeting, the right to vote of the participant of the company.

Постановка проблеми. Новий Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» досить поверхнево розкриває питання щодо прав учасників товариства з обмеженою відповідальністю (далі – ТОВ), а переважно віддає це питання для самостійного вирішення товариством. Згідно із положеннями ст. 5 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» (далі – Закон «Про товариства»), учасники товариства мають такі права: 1) брати участь

в управлінні товариством у порядку, передбаченому цим Законом та статутom товариства; 2) отримувати інформацію про господарську діяльність товариства; 3) брати участь у розподілі прибутку товариства; 4) отримати у разі ліквідації товариства частину майна, що залишилася після розрахунків з кредиторами, або його вартість. Як видається, першим із цих прав учасника ТОВ законодавець називає право на участь в управлінні товариством. Отже, це право належить до найважливіших прав учасника ТОВ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Певний внесок у дослідження прав учасників ТОВ, зокрема права на участь в управлінні товариством, внесли такі вчені, як Н.С. Бутрин, В.Г. Жорнокуй, Я.С. Марущак, А.В. Мягкий, Ю.Ю. Попов, Г.Ю. Смирнов, Т.А. Шликова та інші.

Метою статті є аналіз різних підходів вітчизняних вчених до сутності та змісту права учасника ТОВ на участь в управлінні товариством, а також визначення проблемних питань, що можуть виникнути під час реалізації цього права.

Виклад основного матеріалу. В корпоративних відносинах право брати участь в управлінні є можливістю учасників господарського товариства напяму вирішувати не тільки питання організації та здійснення підприємницької діяльності, але й формування структури управління, організації взаємодії між учасниками, посадовими особами та працівниками самого товариства. А.В. Мягкий стверджує, що під здійсненням управління учасниками товариства може розумітися процес, результатом якого є затвердження внутрішніх документів товариства (локальних нормативних актів), прийняття рішень щодо діяльності товариства і контроль за їх виконанням [1, с. 16].

Я.С. Марущак зазначає, що управління – це процес упорядкування, регламентації певної діяльності. Управляти організацією означає визначати основні напрями її розвитку, ставити перед нею цілі і сприяти їх досягненню. Варто звернути увагу на те, що право участі в управлінні представляє собою не одну неподільну можливість, як-то впливає з буквального змісту ч. 1 ст. 167 ГК України, а є повноцінним суб'єктивним правом, що включає в себе сукупність правомочностей, які не зводяться лише до можливостей голосування й участі у виборних органах управління [2, с. 81–82].

Щодо цього є різноманітні думки. Так, Н.С. Бутрин вважає, що формами реалізації права на участь в управлінні товариством є такі: 1) безпосередня участь в управлінні на загальних зборах товариства; 2) обрання керівних органів управління товариством; 3) можливість бути обраним в органи управління товариством [3, с. 77].

В.Г. Жорнокуй стверджує, що право участі в управлінні господарським товариством – це право, яким охоплюється участь у роботі загальних зборів учасників, можливість бути обраним до складу інших органів товариства та брати участь у їх діяльності. Фактично вищезазначений автор доходить висновку про складну структуру суб'єктивного права участі в управлінні господарським товариством. Це право, на думку науковця, складається з низки правомочностей, які так чи інакше пов'язані з процедурою підготовки і проведення загальних зборів учасників господарського товариства [4, с. 219].

На думку Я.С. Марущака, до змісту суб'єктивного права участі в управлінні необхідно включити низку правомочностей: 1) право брати участь у загальних зборах учасників особисто або через представника; 2) право вимагати скликання позачергових загальних зборів; 3) право самостійно скликати загальні збори учасників у разі, якщо уповноважений орган або посадова особа (голова товариства, наглядова рада) не скликали їх протягом строку, встановленого законом, після пред'явлення учасниками (акціонерами) вимоги про скликання позачергових загальних зборів; 4) право бути завчасно (у строк, визначений законом) та у передбачений статутом спосіб повідомленим про час і місце проведення зборів та порядок денний; 5) право знайомитися з документами, необхідними для прийняття рішень з питань порядку денного; 6) право вносити пропозиції щодо питань, включених до порядку денного загальних зборів протягом строку, визначеного законом; 7) право голосу під час розв'язання питань загальними зборами; 8) право обирати і бути обраним в органи управління і контролю, утворення яких належить до компетенції загальних зборів учасників; 9) право на контроль за діяльністю його органів з метою перевірки її відповідності нормам чинного законодавства і статуту, а також виявлення можливих фактів порушення прав та охоронюваних законом інтересів юридичної особи корпоративного типу та її учасників; 10) право на внесення пропозицій щодо поліпшення роботи юридичної особи корпоративного типу, усунення недоліків у роботі його органів і їх посадових осіб [2, с. 189–190].

Отже, як бачимо, вищезазначений науковець намагається досить широко і вичерпно охарактеризувати зміст цього права. Однак варто зауважити, що Я.С. Марущак безпідставно вніс право ініціювати скликання позачергових загальних зборів, право вносити пропозиції щодо включення питань до порядку денного до структури права учасника брати участь в управлінні товариством, адже ці права не мають універсального характеру, і їх наявність залежить від певних умов. Зокрема, такі права має учасник або учасники, які в сукупності володіють 10 або більше відсотками статутного капіталу товариства (ч. 1 ст. 31, ч. 7 ст. 32 Закону «Про товариства») [5, с. 480].

Порядок участі в управлінні ТОВ визначається у главі IV Закону «Про товариства...». Право участі в управлінні господарським товариством його учасники реалізують насамперед шляхом участі в роботі вищого органу товариства, яким є загальні збори учасників [6, с. 16]. Проведення загальних зборів – важливий процес у будь-якому господарському товаристві, адже зараз це єдиний спосіб впливу учасників на справи товариства [7, с. 343].

Загальні збори учасників передбачають спільну присутність учасників товариства в одному

місці для обговорення питань порядку денного або можуть проводитися у режимі відеоконференції, що дозволяє бачити та чути всіх учасників загальних зборів учасників одночасно (ч. 3 ст. 33 Закон «Про товариства»). Право участі у загальних зборах учасників дає можливість учаснику (або його представнику) брати участь у зборах. Змістом цього права є також можливість брати участь у дискусії, задавати питання членам інших органів товариства та подавати заяви відповідно до порядку зборів.

Огляд судової практики Верховного суду з корпоративних спорів свідчить, що права учасника юридичної особи можуть бути визнані порушеними внаслідок недотримання вимог закону про скликання і проведення загальних зборів, якщо він не зміг узяти участь у загальних зборах, належним чином підготуватися до розгляду питань порядку денного, зареєструватися для участі у загальних зборах тощо [8].

Право участі учасника ТОВ у загальних зборах залежить від його обізнаності щодо часу їх проведення. Передусім має значення повідомлення учасників про загальні збори із додержанням вимог про строк повідомлення, порядок повідомлення, відомості, що містяться в повідомленні. Відповідно до ст. 32 Закону «Про товариства» учасники мають бути проінформовані про проведення загальних зборів за 30 днів шляхом надсилення кожному учаснику повідомлення, поштовою відправленням з описом вкладення. Опис укладення є новелою вітчизняного законодавства та реакцією законодавця на зловживання з боку виконавчого органу, який якраз-таки і здійснює повідомлення. Проявлялось це наступним чином. До того як запровадили опис вкладення, учаснику могло бути надіслано поштою повідомлення із пустим змістом. Тобто раніше брали до уваги лише факт відправлення повідомлення, тому було досить складно обґрунтувати свою позицію у суді. Ця новела введена в дію Законом «Про товариства». Безперечно, це є важливим та позитивним кроком у врегулюванні корпоративних відносин, у тому числі захисті прав учасників відповідного товариства [7, с. 345].

Водночас слід зауважити, що законодавством не передбачено надіслання такого поштового відправлення із повідомленням відправника про вручення його адресату, значення надається факту відправки, а не факту отримання. Такий підхід заслуговує на увагу, адже виключає можливість зловживання учасника шляхом ухилення від одержання такого повідомлення [5, с. 480–481].

У зв'язку із інтенсивним розвитком інформаційних технологій корисним є встановлення у статуті інших способів повідомлення учасників про проведення загальних зборів. Тому перспективним вважається електронне повідомлення [9, с. 37].

Видається за доцільне правила про відправку відповідного повідомлення на електронну пошту учасника у формі документа, який скріплено електронним цифровим підписом, а також електронні адреси учасників прописати в статуті [5, с. 481].

Наступною правомочністю, що становить зміст права участі в управлінні ТОВ та належить до складників можливості участі в проведенні загальних зборів, є право голосу [10, с. 68]. Право голосу є правом учасника ТОВ, яке надає можливість участі в прийнятті рішень та в такий спосіб забезпечує йому вплив на формування рішень (волевиявлень) товариства [11, с. 94].

На відміну від акціонерного товариства, де під час голосування акціонерів на загальних зборах застосовується єдине правило «одна акція – один голос», що завжди передбачає збільшення голосів із збільшенням пакета акцій, в ТОВ варіантів набагато більше. Варто звернути увагу на те, що відповідно до положення ч. 3 ст. 29 Закону про ТОВ: кожен учасник має кількість голосів, які пропорційні його частці у статутному капіталі, якщо інше не передбачено статутом. Таким чином, законодавцем введено ефективний механізм управління товариством, наприклад, якщо частина учасників беруть безпосередню участь в управлінні, а решта – зацікавлені тільки своїм внеском. Так, якщо навіть у двох учасників рівні частки 50/50, статутом може бути передбачено інший розподіл голосів. Тому варто погодитися з науковцями, які стверджують, що така варіативність може бути закріплена також тільки щодо частини питань, що вирішуються на загальних зборах, які мають бути вичерпно перераховані в установчому документі [12].

Право голосу учасника ТОВ може бути обмежено. Так, відповідно до ч. 3 ст. 15 Закону «Про товариства» голоси, що припадають на частку учасника, який має заборгованість перед товариством, не враховуються під час визначення результатів голосування для прийняття рішення відповідно до ч. 2 ст. 15 цього Закону.

Учасник ТОВ також має право бути обраним до органів управління товариством. Останнім часом у літературі зустрічається погляд, відповідно до якого ця правомочність, як і всі права участі в управлінні товариством, має чисто номінальний характер і практично не використовується учасниками господарських товариств. Така позиція ґрунтується на аналізі корпоративної практики і частково, звичайно, справедлива. Проте не можна забувати, що закон покликаний передусім захищати інтереси меншості, і навіть у тому разі, якщо один з усіх учасників товариства захоче скористатися законодавчо закріпленим за ним правом, ніхто не має права йому в цьому відмовити [13, с. 85–86].

Певні особливості має участь в управлінні щодо «компанії однієї особи». Безумовно, що за визнанням корпоративної природи компаній однієї особи на теоретичному і законодавчому рівнях необхідно визнати і підтвердити наявність права єдиного учасника на участь в управлінні створеної ним корпорації. Однак, на відміну від здійснення цього права в ТОВ з декількома учасниками, де формування волі товариства відбувається на основі принципу більшості, в компаніях однієї особи воля єдиного учасника буде волею самого господарського товариства [14, с. 116–117].

Отже, право брати участь в управлінні ТОВ – це одне із основних комплексних корпоративних прав учасника ТОВ, яке характеризується обов'язковим та виключним суб'єктивним складом (учасник-товариство), реалізується залежно від розміру статутного капіталу товариства, якщо інше не передбачено статутом, результатом якого є прийняття локальних актів, прийняття рішень щодо діяльності товариства і контроль за їх виконанням.

Література

1. Мягкий А.В. Корпоративне управління за законодавством України : дис....к.ю.н. спец.: 12.00.04. Київ : НДІ приват. права і підприємництва ім. Ф.Г. Бурчака, 2017. 229 с.
2. Марущак Я.С. Корпоративні права та обов'язки за законодавством України та Європейського Союзу : дис. ... к.ю.н. за спец. 12.00.03. Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2018. 214 с.
3. Бутрин Н.С. Правочин як підстава виникнення та припинення корпоративних прав : дис ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2014 . 207 с.
4. Жорнокуй В.Г. Правова природа права участі в управлінні господарським товариством. *Право і Безпека*. 2011. № 5. С. 216–220.
5. Корпоративне право: підручник / Ю.О.Гладь, В.М. Мартин, Ю.Я. Самагальська та ін. ; за заг. ред. проф. О.С. Яворської. Дрогобич : Коло, 2020. 650 с.
6. Кравченко С.С. Право участі в управлінні господарським товариством. *Адвокат*. 2009. № 10. С. 16–20.
7. Награ Д.О. Визнання рішень загальних зборів товариств недійсними: проблемні питання. *Журнал східноєвропейського права*. 2019. № 70. С. 342–348.
8. Огляд судової практики Верховного суду з корпоративних спорів URL: <https://www.pard.ua/uk/news/4878-ohlyad-sudovoyi-praktyky-verkhovnoho-sudu-z/>.
9. Пилипко Ю. Порядок повідомлення учасників товариства про проведення загальних зборів. *Підприємство, господарство і право*. 2016. № 11. С. 33–38.
10. Шлыкова Т.А. Права участников общества с ограниченной ответственностью: юридическая природа, понятие, виды : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Москва : РГБ, 2005. 169 с.
11. Корпоративне право Польщі та України : монографія / Васильєва В.А., Гербет Анджей, Ковалишин О. Р. [та ін.] ; за ред. проф. В.А. Васильєвої. Івано-Франківськ, 2016. 377 с.
12. Шуляківська М., Яновський О. Загальні збори та Наглядова рада – що змінилось в управлінні ТОВ? 10.10.2018 р. URL: <https://zkg.ua/zahalni-zbory-ta-nahlyadova-rada-scho-zmynilos-v-upravlinni-tov/>.
13. Могилевский С.Д. Общество с ограниченной ответственностью: законодательство и практика его применения. М.: Статут, 2010. 421 с.
14. Смирнова Я.А. Злоупотребления корпоративными правами участниками хозяйственных обществ : дисс. ... к.ю.н. спец. : 12.00.03. Москва, 2019. 246 с.